

Andrzej Małachowski

"Pisma wybrane, 1.1, wybór tekstów i przekład G. Bubel", Karl Rahner, Kraków 2005 : [recenzja]

Wrocławski Przegląd Teologiczny 13/2, 218-221

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

więc o to, by skłonić człowieka do odpowiedzialnego traktowania danych mu możliwości sprawczych, przy uwzględnieniu celu, do którego jest przeznaczony.

Rzeczywistość grzechu w człowieku wyznacza konieczne zadania moralne podejmowania ciągłej walki i przewycięzania grzechu w sobie i w innych. Wiadomo, że ta walka byłaby beznadziejna, gdyby był on zdany tylko na własne siły. Walkę ze złem prowadzi sam Chrystus, a człowiek grzeszny ma się tylko przyłączyć do Niego, odpowiedzieć na Jego wezwanie. To wezwanie obejmuje trzy dziedziny: proces pokuty, nawrócenia i przemiany serca; pozytywną pracę nad sobą, zmierzającą do wyrobienia w sobie łatwości w czynieniu dobra oraz wzrastanie w cnocie. Istotne jest tu wzrastanie w miłości. Powstanie z grzechu i odrodzenie moralne jest właśnie przede wszystkim przywróceniem do stanu miłości. Kroczenie drogą miłości, duchowe wzrastanie na tej drodze, dokonuje się głównie poprzez uczestnictwo w sakramentach świętych.

Dobrze się stało, że na półkach księgarskich pojawiła się pozycja poświęcona ludzkim wadom, które zaciemniają sumienie i nakłaniają do zła. Istnieje i dziś pilna potrzeba powrotu do refleksji nad ludzkim działaniem, w które wpisuje się doktryna wad głównych. Chodzi o to, by stale kształtować człowieka i prowadzić go do stawania się sobą w wolności, a tym samym, by otwierać przed im drogę do stania się odpowiedzialnym chrześcijaninem. Nie jest bowiem przeznaczeniem człowieka uleganie niepohamowanemu wirowi pożądań. Jego drogą jest zrzucenie ich z siebie, by odzyskać wolność ducha i urzeczywistnić swoje duchowe możliwości.

ks. Tadeusz Reroń

Karl Rahner, *Pisma wybrane*, t. I, wybór tekstów i przekład G. Bubel, WAM, Kraków 2005, ss. 356

Karl Rahner wpłynął w wielkim stopniu na rozwój teologii katolickiej XX wieku. Należy on do najwybitniejszych teologów katolickich ubiegłego stulecia. Przy znaczącym udziale Rahnera powstały tak znane dzieła teologiczne, jak: *Lexikon für Theologie und Kirche*, *Sacramentum mundi*, *Mysterium salutis*, *Kleines Theologisches Wörterbuch*, *Handbuch der Pastoraltheologie*, seria wydawnicza *Quaestiones disputatae* oraz posoborowe czasopismo teologiczne „Concilium”. W Polsce Karl Rahner jest jednak wciąż mało znany, ze względu na trudny, zmuszający do myślenia język refleksji teologicznej. Niemniej posiadamy w języku polskim ważne dzieło Rahnera *Podstawowy wykład wiary. Wprowadzenie do pojęcia chrześcijaństwa* (1987) oraz wybór artykułów pod tytułem *O możliwościach wiary dzisiaj* (1965 i 1983). Mamy też w języku polskim takie prace Rahnera, jak: *Kiedy się modlisz* (1968), *Wierzę w Jezusa Chrystusa* (1977), *Bóg stał się człowiekiem. Medytacje* (1978), *Rzyko chrześcijanina* (1979), *Przez Syna do Ojca* (1979), *Mały słownik teologiczny* (1987, 1996), *Mój problem. Karl Rahner odpowiada na pytania młodzieży* (1985) oraz *Słowo z krzyża* (1985). Myśl Rahnera przybliżają dwa opracowania: I. Bokwy, *Wprowadzenie do teologii Karla Rahnera* (Tarnów 1996); oraz K. Góździa, *Tajemnica Boga i człowieka według Karla Rahnera* (Lublin 2004).

Większość twórczości teologicznej Karla Rahnera to artykuły, konferencje i wykłady opublikowane w jego *Schriften zur Theologie* w latach 1954-1984. Dzieło to, wydane

w 16 tomach, liczy około 8000 stron. W wersji angielskiej *Theological Investigations* mieści się w 28 tomach, a pierwsze tomy ukazały się już w roku 1965. Niestety, aż do tej pory teksty te dla polskiego czytelnika były niedostępne. Starając się, przynajmniej w niewielkim stopniu, zapłacić tę istotną lukę na polskim rynku wydawniczym, krakowscy jezuici zaproponowali niewielki wybór tekstów K. Rahnera (w dwóch tomach), opublikowanych w jego *Schriften zur Theologie*.

Pierwszy tom *Pism wybranych* K. Rahnera obejmuje 16 jego publikacji ujętych w trzy części: *Zagadnienia fundamentalne*, *Nauka o Bogu* oraz *Chrystologia*.

Pierwsza część zawiera artykuły poruszające te aspekty teologii Rahnera, które cechowały jego refleksję teologiczną. Jest tutaj artykuł *Wyzwanie postawione przed teologią przez Sobór Watykański II*, który prezentuje wizję teologii posoborowej. Artykuł *Teologia i antropologia* uzasadnia nieodzowność oraz teologiczne podstawy „zwrotu” antropologicznego w teologii. Autor ukazuje podstawy swej metody transcendentalnej, teologiczno-filozoficzne racje jej użycia oraz konsekwencje wynikające z zastosowania jej w teologii dogmatycznej. Antropologiczny punkt wyjścia teologii pomaga uchwycić egzystencjalne doświadczenie konkretnego człowieka w jego całościowej relacji do siebie, Boga i świata. Trzeci artykuł *Filozofia i filozofowanie w teologii* omawia problem wzajemnej relacji między filozofią a teologią. Konieczność naukowej refleksji jest nieodzownym warunkiem rozwoju myśli teologicznej. Wobec istniejącego pluralizmu filozoficznego teologia powinna również uwzględnić i zaakceptować taki pluralizm. Kolejny artykuł *Historia dogmatów i teologii z wczoraj na dziś* dotyczy istotnego zagadnienia rozwoju dogmatu katolickiego. Artykuł ten pozwala spojrzeć na dogmat wiary jako rzeczywistość ciągle żywą, wymagającą stałej interpretacji – w imię żywej wiary wspólnoty Kościoła, która w konkretnej sytuacji historycznej daje świadectwo Prawdzie. Podobnie jak w przeszłości, rozwój dogmatu i teologii będzie następował pośród napięć i konfliktów, nawet jeśli postawa dialogu i tolerancji będzie przyczynić się do większej otwartości na dyskusję teologiczną nad proponowanymi poglądami. Kolejny artykuł *Podstawowy wykład wiary* nawiązuje do książki pod takim samym tytułem. Ostatni artykuł części pierwszej porusza zagadnienia „anonimowych chrześcijan” i nakreśla teologiczne podstawy takiej tezy, a także możliwości i granice jej zastosowania w zgodności z katolickim dogmatem wiary.

Druuga część jest poświęcona nauce o Bogu. Otwiera ją artykuł *O specyfice chrześcijańskiego pojęcia Boga*. W kontekście dialogu chrześcijaństwa z religiami świata została ukazana złożoność zagadnienia oraz nieodzowność postrzegania go w perspektywie powszechnej woli zbawczej Boga. Artykuł *Pytanie człowieka o sens w obliczu absolutnej tajemnicy Boga* wprowadza w doświadczenie ludzkiego bytu w jego fundamentalnej relacji z niepojętym Innym, którym jest objawiający się w historii Bóg. To Bóg ukryty we wnętrzu ludzkiego istnienia jest najbardziej wewnętrzną tajemnicą człowieka. A człowiek jest wezwany do jej nieustannego, egzystencjalnego odkrywania. Spełnienie sensu ludzkiego istnienia może nastąpić jedynie przez przyjęcie niepojętości Boga w postawie wolności i miłości. Kolejny artykuł to *Uwagi na temat dogmatycznego traktatu „De Trinitate”*. Rahner, polemizując z teologią neoscholastyczną, wysuwa postulaty nowego rozumienia istoty traktatu trynitarne. Nauka o Trójcy jest podstawowym misterium zbawczym w chrześcijaństwie i dlatego powinna wyrażać się jednoznacznie w całościowej strukturze teologicznej refleksji. W *Uwagach na temat nauki o Bogu w dogmatyce katolickiej* ukazu-

je nową perspektywę metafizycznej refleksji o Bogu, uwzględniającą kontekst kulturowy, w którym żyje współczesny człowiek.

Ostatnia część zawiera sześć chrystologicznych tekstów Rahnera. Pierwszy tekst *Jezus Chrystus – sens życia* ukazuje egzystencjalne znaczenie, ale także granice chrześcijańskiej odpowiedzi na tego rodzaju wyznanie. Pełna wiary odpowiedź chrześcijanina to wezwać do tego, aby nieskończone pragnienie spełnionego sensu człowieka zawierzyć niepojętej tajemnicy Boga. Ten tekst ukazuje, jak istotna dla Rahnera jest egzystencjalna relacja do Jezusa Chrystusa, przyjętego wiara, jako osobiste spotkanie z Bogiem przynoszącym zbawienie. W następnym artykule *Kościelna chrystologia między egzegezą a dogmatyką* poszukuje się wspólnej płaszczyzny dla refleksji dogmatycznej i badań egzegetycznych. Znajdujemy tu uzasadnienie znaczenia Jezusa historycznego dla chrystologii dogmatycznej. Wystarczającą podstawą dla chrystologii jest uznanie, że Jezus przedpaschalny pojmował siebie jako absolutne, eschatologiczne wydarzenie zbawcze. Historia Jezusa osiągnęła swą ostateczną pełnię dopiero w zmartwychwstaniu i na tej podstawie stała się ostatecznie wiarygodna. Artykuł *Dwa podstawowe typy chrystologii* jest przedstawieniem dwóch podstawowych modeli chrystologicznych: model historiozbawczy, czyli chrystologia „wstępująca, oraz model metafizyczny, czyli „chrystologia zstępująca”. Rahner ukazuje wzajemny stosunek między dwoma typami podstawowymi oraz analizuje znaczenie i wiarygodność ich obu dla duszpasterskiego przepowiadania Ewangelii. W artykule *O Wcieleniu* szuka warunków możliwości Wcielenia. Akt stworzenia człowieka jest istotnym warunkiem możliwości Wcielenia Syna. Jednocześnie polemizuje z twierdzeniem teologii scholastycznej, że każda Osoba Boska mogła stać się człowiekiem. Akt Wcielenia odpowiada bowiem wewnętrznemu życiu Boga i dlatego Wcielenie mogło dokonać się jedynie w Osobie Syna. Wcielenie Syna, które jest tajemnicą wiary, jest w swej najgłębszej istocie najpełniejszym objawieniem tajemnicy człowieka. Kolejny artykuł *Jeden Pośrednik i różnorodność pośrednictw* dotyczy zagadnienia istotnego dla dialogu ekumenicznego z Kościołami wywodzącymi się z reformacji. Ukazany został tu problem jedyności pośrednictwa zbawczego Chrystusa w jego relacji do innych form pośrednictwa osobowego (Maryja, święci) występujących w historii zbawienia i we wspólnocie Kościoła. Karl Rahner przedstawia teologiczne uzasadnienie pojmowania pośrednictwa Chrystusa jako eschatologicznie doskonałego i jedynego w swym rodzaju „przypadku” ludzkiej więzi wspólnotowej przed Bogiem i solidarności zbawczej wszystkich ludzi. Przy zachowaniu jedyności Pośrednictwa Chrystusa inne formy pośrednictwa osobowego znajdują swe teologiczne uzasadnienie jako wyraz wspólnotowej więzi i solidarności zbawczej między ludźmi, którzy czerpiąc siłę z Chrystusa, współdziałają w dziele zbawczym Boga. Ostatnia publikacja nosi tytuł *Pojednanie i idea zastępstwa*. Refleksja na temat idei pojednania oraz związanego z nią rozumienia ludzkiej winy stała się okazją do rozważań nad niepojętością Bożego przebaczenia. W ramach tej refleksji Rahner przeprowadza interesującą analizę soteriologicznej koncepcji związanej z biblijną ideą zastępstwa. Solidarność zbawcza Jezusa z nami, której wyrazem jest Jego śmierć na krzyżu, jest nieprzemijającą podstawą wzajemnej solidarności między ludźmi, wyraża się we wzajemnej odpowiedzialności za siebie. W ostatecznym wymiarze zbawienie każdego człowieka, nawet jeśli jest aktem jego wolności, pozostaje zawsze darem miłości i wierności wszystkich ludzi.

Artykuły zamieszczone w pierwszym tomie *Pism wybranych* dają czytelnikowi obraz metody teologicznej Rahnera, jego sposobu formułowania myśli oraz pozwalają pojąć znaczenie teologii dla rozwoju refleksji teologicznej. K. Rahner poprzez stawianie istotnych i odważnych pytań zmusza do myślenia i refleksji. Nie zadowala się prostymi odpowiedziami na istotne pytania, lecz z odwagą szuka uzasadnienia dla wiary, która we współczesnym świecie wymaga zrozumienia. Przedstawione w pierwszym tomie artykuły, pomimo skomplikowanego języka, potrafią przykuć uwagę czytelnika, który będzie w stanie przeдрzeć się przez trudności, na jakie napotka podczas ich lektury. Teksty te stanowią dobry materiał nie tylko do samodzielnych, własnych przemyśleń, ale także do wspólnej dyskusji.

ks. A. Małachowski

John R. Sommerfeldt, *Aelred of Rievaulx. Pursuing Perfect Happiness*, The Newman Press, New York – Mahwah (N.J.) 2005, ss. 184

To już trzecia książka tego autora związana z Wydawnictwem Paulińskim, The Newman Press (New York – Mahwah [N.J.]), po *Bernard of Clairvaux. On the Spirituality of Relationship* oraz *Bernard of Clairvaux. On the Life of the Mind*. Wydawnictwo – jak zaznacza wydawca – zajmuje się promowaniem znaczących naukowych studiów z historii teologii, oferując przy tym komentarze znawców tej dziedziny dla lepszego zrozumienia wciąż aktualnych kwestii w nich poruszanych (s. 1). Trzecia książka profesora historii z Dallas (Tex.), J.R. Sommerfeldta, świadczy o jego uznanym już autorytecie w dziedzinie studiów mediewistycznych, szczególnie problematyki św. Bernarda z Clairvaux i Aelreda z Rievaulx. Tym razem publikacja dotyczy tematu osiągnięcia doskonałej szczęśliwości wg Aelreda z Rievaulx (*Aelred z Rievaulx. Osiąganie doskonałej szczęśliwości*). W tej dziedzinie postać ta jest najbardziej kompetentna, bowiem to właśnie ten dwunastowieczny mnich cysterski z Anglii potrafił jak nikt inny bardzo celnie pokazać pewną drogę do Boga i doskonałej szczęśliwości życia z Nim i bliźnimi poprzez cnotę przyjaźni duchowej, nierozłącznie związanej z miłością. I dobrze również, że przedstawił ją równie kompetentny badacz problematyki aelrediańskiej, prof. Sommerfeldt.

Na książkę składa się dziewięć rozdziałów, poprzedzonych *Wykazem skrótów* oraz *Wstępem* i zakończonych *Przypisami*, *Bibliografią* oraz *Indeksami: osób i kwestii*. Rozdział I (*Wstęp do Aelreda*) omawia w dwóch punktach życie i dzieła Aelreda oraz wzrost zainteresowania problematyką aelrediańską w ostatnich czasach. Następane rozdziały (II-IX) wchodzą już szczegółowo w temat książki, omawiając po kolei:

– pierwotny „zdumiewający” stan człowieka (Adama) przed jego upadkiem grzechowym; doskonałość tego stanu w ujęciu Aelreda (wg relacji Sommerfeldta) wyraża się w rozumnym i społecznym byciu człowieka, pięknu jego ciała oraz mocy jego duszy, która z natury jest zdolna sięgać (*capable*) boskości; w tym ostatnim przypadku dzieje się to poprzez intelekt, dający poznanie Prawdy i Boga, wolę pozwalającą na wolny wybór, pamięć dającą zdolność odczuwania i wyobrażania, wreszcie *affectus*, tj. przywiązania i uczucia; w tym pierwotnym stanie rajskim widać było wyraźne wzajemną harmonię ciała i duszy;